

Riitta Uosukainen

Samarbete förutsätter språkkunskaper

Det 39:e nordiska språkmötet arrangerades den 4–6 september i Åbo. De nordiska språkmötena är årligen återkommande träffar, som ordnas på olika håll i Norden. Vid de här sammankomsterna dryftar representanter för de nordiska språknämnderna aktuella frågor som är gemensamma för de nordiska länderna. Centrala frågor vid årets möte var bl.a. de nordiska språkens ställning inom EG och risken för en s.k. domänförlust. Med termen domänförlust avsågs att de nordiska språken trängs tillbaka av framför allt engelska på vissa av fackspråkens områden.

Det nordiska språkmötet ordnades i år i Åbo som ett led i firandet av den finlandssvenska språkvårdens jubileumsår. Undervisningsminister Riitta Uosukainen framförde under mötets första dag sin hälsning till deltagarna. I anförandet, som Språkbruk publicerar nedan, betonar minister Uosukainen bl.a. att de nordiska länderna bör hålla på sina språkliga rättigheter i europeiska sammanhang.

Mina damer och herrar, kära nordiska vänner!

Mikael Agricola, den finska ABC-bokens fader och översättaren av Nya testamentet till finska – kort sagt den finska litteraturens grundare, föddes ca 1510 i Pernå i östra Nyland, och dog den 9 april 1557 i byn Muurila på Karelska näset. Vid sin död var han på väg hem till Åbo från Moskva, där han som medlem av Gustav Vasas delegation förhandlat om fred med ryssarna, en tung uppgift som så många finländska politiker efter honom fått pröva på. Orsaken till att kungen hade utsett biskop Mikael till förhandlare var givetvis hans ställning och hans kännedom om finländska förhållanden, men också – och detta är omvittnat – hans goda språkkunskaper.

Nu frågar ni er, kära vänner, varför jag vill tala om Mikael Agricola och vad han kan ha på ert möte att göra. Låt mig förklara.

I förordet till sin bönbok *Rucouskiria* från 1544 säger Agricola: "Kyllä se kuulee suomen kielen, joka ymmärtää kaiken mielen". I Boken om vårt land har Zacharias Topelius översatt citatet: "Han som ser i allas hjärtan neder, nog förstår han ock vad finnen beder". Det var den här uppfattningen om det egna språkets betydelse som Agricola byggde hela sin litterära verksamhet på. Men tanken var inte ny, när den av Agricola kläddes i finsk språkdräkt. Redan på 1100-talet hade man inom den norska kyrkan den uppfattningen att var och en skall bedja på det språk han kan och har lärt sig, ty "vår Herre kan alla språk".

I morgon skall ni i era arbetsgrupper diskutera de nordiska språkens ställning inom EG och minoritetsspråkens ställning i det integrerade Europa.

Ja, vilken ställning skall de nordiska språken ha i ett europeiskt sammanhang? Utan att vilja föregripa er diskussion, tycker jag vi gott kan hålla Agricolas ord i minnet – utan att jag för den skull vill jämställa EG med vår Herre.

Vi, det vill säga de nordiska länderna, bör klart hävda våra språkliga rättigheter inom ramen för EG. Jag kan nämligen inte se något skäl till att våra språk inte bör upptas i den europeiska gemenskapen på samma villkor som de andra språken. Hur detta skall gå till i praktiken, till exempel vilka krav som i så fall ställs på oss, är någonting som jag antar ni diskuterar i era arbetsgrupper. Och här har ju danskarna lång erfarenhet av flerspråkigheten inom EG.

I ett europeiskt perspektiv är alla våra nordiska språk minoritetsspråk. Jag hoppas att språkens och språkminoriteternas ställning också i fortsättningen garanteras såväl på ett europeiskt plan som på hemmaplan.

Agricola är aktuell också i fråga om ett annat av era diskussionsämnen här i Åbo, nämligen översättning, interferens och språklig förändring. Han säger själv att han vid översättningen av Nya testamentet, *Se Wsi Testamenti*, utgivet 1548, delvis utgick från den grekiska utgåvan, delvis från de latinska, tyska och svenska utgåvorna. Hans uppgift var att åstadkomma en översättning som hade samma giltighet som de tidigare utgåvorna, av vilka i sin tur en del var översättningar.

I samma situation befinner sig i princip de översättare som i dag skall översätta EG-direktiven till finska, givetvis med den skillnaden att utgångsspråken är andra än Agricolas, ofta franska eller översatt engelska. Det räcker inte här att man som översättare behärskar ett av direktivspråken, förutom målspråket, som i det här fallet är finska, svenska osv., för att översättningen skall tåla en kritisk granskning. Hur ofta hör man inte folk, t.o.m. personer som borde veta bättre, avfärda översättandet som någonting som kan göras med vänster hand.

Ytterligare vill jag koppla Agricola till diskussionsämnet utbildning på främmande språk. Också här kan han tjäna som exempel och föredöme. Han studerade inte bara i det flerspråkiga Viborg, som låg närmast hans födelseort, och i Åbo, utan han förlade också en del av sina studier utom-

lands. Och det kunde han göra tack vare sina breda språkkunskaper. Han behärskade både finska och svenska, men det är oklart vilket av språken som var hans modersmål. Därtill behärskade han latin, grekiska och tyska, eventuellt ytterligare hebreiska. Alltså minst fem språk. Han studerade vid universitetet i Wittenberg åren 1536 till 1539 för lärare som Martin Luther och Philipp Melancthon. Om Agricola hade varit student i dag skulle han helt säkert ha varit språkligt kompetent för studentutväxlingsprogrammen Nordplus och Erasmus.

Hur det är med dagens nordiska studenter och deras språkkunskaper är jag däremot mindre säker på. I en färsk utvärderingsrapport om Nordplus, i vilken Nordplus också ställs i förhållande till Erasmus, diskuteras bl.a. våra studenter språkliga beredskap att delta i utväxlingsprogrammen. Rapporten, som är utarbetad av en grupp bestående av nordiskt och utomnordiskt universitetsfolk, ger Nordplus mycket goda betyg och föreslår fortsättning på programmet i något modifierad form. Som bekant fungerar ju Nordplus som ett nordiskt program parallellt med Erasmus, och som en förberedelse till nordiskt deltagande i de europeiska programmen. Rapporten visar – inte överraskande – att det finns språkbarriärer mellan alla nordiska länder och att behovet av språklig förberedelse underskattas av berörda parter inom ramen för Nordplus. Gruppen rekommenderar som botemedel en medveten satsning på språkförberedelse som en förutsättning för framgångsrikt deltagande. Här betonas alltså åter en gång gransspråksundervisningens betydelse för våra länder.

Det är självklart att Erasmus, som Finland deltar i från och med i år, ställer ytterligare krav på den språkliga kompetensen. Att det i det nya Europa inte räcker med enbart engelska är också klart. En konsekvens av det här är att språkundervisningen måste breddas och fördjupas. Vi måste lära oss fler språk än hittills, och språkundervisningen i skolan måste sättas in ännu tidigare.

Då Mikael Agricola i början av 1540-talet gav ut sin ABC-bok tog han i själva verket på sig den enorma uppgiften att lära finnarna läsa. Och den gången gällde det inte bara allmogen, för också till exempel det lägre prästerskapet hade en bildningsnivå som inte var överhövan hög. Samma problem hade Olaus Petri att brottas med på andra sidan Ålands hav när han 1530 gav ut katekesen på svenska "för de enfaldige clerkers skull", som han den gången uttryckte det.

Mikael Agricola såsom Albert Edelfelt tänkte sig honom.

I dag 450 år senare kan vi konstatera att läskunnigheten i de nordiska länderna är fullständig. En nyligen publicerad internationell läskunnighetsundersökning visar att läskunnigheten är hög i alla nordiska länder, och Finland toppar faktiskt statistiken. Det här är jag naturligtvis mycket glad över. Det skall gärna medges att avståndet till de övriga nordiska länderna är pyttelitet, och att skillnaden kan urskiljas bara med hjälp av en målkamera.

Kära vänner! Ni har samlats här i Åbo till det 39:e nordiska språkmötet. Redan antalet sammankomster visar med önskvärd tydlighet vilken betydelse dessa möten skall tillmätas. De här nordiska sammanträdena är av vikt inte bara för er, utan framför allt för de språk och de folk som

ni representerar och för det nordiska samarbetet som helhet.

Tyvärr har jag inte någon möjlighet att i detalj följa med ert arbete i plenum och i arbetsgrupper. Men jag är övertygad om att resultatet av ert arbete kommer att ha betydelse också utanför er egen krets. Därför hoppas jag att ni i sinom tid informerar mig och mina ministerkolleger i de övriga nordiska länderna om vad ni har kommit fram till. De frågor som ni behandlar är just nu rentav smärtsamt aktuella i alla våra länder och vi behöver all den experthjälp vi kan få för att dryfta dem.

God fortsättning på språkmötet!